

ABSTRAKTI

Anna Mikkonen

Romaaneja etsimässä : hakusiirrot ja haun onnistuminen kirjastoluetteloissa

Anna Mikkonen, Tampereen yliopisto, Informaatiotieteiden yksikkö, anna.mikkonen@uta.fi.

Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Huolimatta siitä, että kaunokirjallisuus muodostaa enemmistön vapaa-ajalla luetusta kirjallisuudesta, ja että yleisten kirjastojen lainoista suurin osa on kaunokirjallisuutta, tiedetään edelleen niukasti kaunokirjallisuuden lukijoiden toiminnasta digitaalisissa kirjastoissa. Tutkimus käyttäjien toiminnasta digitaalisissa kirjastoissa on keskittynyt pitkälti tietopuolisen aineiston etsimiseen (kts. Hessel & Fransén 2012). Viime vuosina yleisten kirjastojen verkkopalveluita on aktiivisesti kehitetty vastaamaan monipuolisen lukijakunnan tarpeisiin. Teosten sisällönkuvailua ja palvelujen hakuominaisuuksia on rikastettu hyödyntäen semanttisen webin menetelmiä, Kirjasto 2.0 sovelluksia sekä käyttäjien tuottamaa sisältöä (Van Riel, Fowler & Downes 2008, Hypén & Mäkelä 2011). Käyttäjälähtöinen evaluointitutkimus uusien sisällönkuvailumenetelmien ja hakuominaisuuksien toimivuudesta kaunohaussa on kuitenkin edelleen vähäistä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa lukijoiden toiminnasta rikastetussa kirjastoluettelossa verrattuna perinteiseen kirjastoluetteloon. Tutkimuksen tarkoitukseen haettiin vastauksia seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Millaisia hakusiirtoja kaunokirjallisuuden etsimiseen käytetään rikastetussa kirjastoluettelossa verrattuna perinteiseen kirjastoluetteloon?
2. Onko käytetyillä hakusiirroilla yhteyttä haun onnistumiseen?

Keskeiset tulokset

Tutkimukseen osallistui 80 täysi-ikäistä kaunokirjallisuuden lukijaa. Osallistujat satunnaistettiin koe- ja kontrolliryhmiin. Osallistujat suorittivat viisi simuloitua hakutehtävää joko kontrolliluettelo Satakirjastossa (perinteinen kirjastoluettelo) tai koeluettelo KirjaSammossa (rikastettu kirjastoluettelo). Luettelot olivat osallistujille entuudestaan tuntemattomia. Osallistujia pyydettiin etsimään kussakin hakutehtävässä kolme kiinnostavaa romaania, ja arvioimaan löytämiensä teosten kiinnostavuuden asteikolla 1-3, jossa 1 oli "hiukan kiinnostava", 2 "melko kiinnostava" ja 3 "hyvin kiinnostava".

Suosituimmat hakusiirrot kummassakin luettelossa olivat kyselyiden tekeminen, hakutulosten selailu sekä yksittäisten teosivujen tarkastelu. Merkittävin luetteloiden välinen ero hakusiirroissa liittyi kyselevään hakutoimintaan: perinteisessä kirjastoluettelossa tehtiin enemmän kyselyitä verrattuna rikastettuun luetteloon. Luetteloiden välinen ero kyselyiden lukumäärissä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä kaikissa hakutehtävissä. Rikastetussa luettelossa yleinen lähestymistapa romaanien etsimiseen oli selailulla kokoelman sisältöä ilman ainoatakaan kyselyä. Perinteisessä luettelossa kokoelman sisällön selailu ei ollut mahdollista ilman kyselyn tekemistä. Tämä aiheutti suurimman luetteloiden välisen eron etenkin avoimissa, selailutyypisissä hakutehtävissä. Myös yksittäisten hakusiirtojen lukumäärä erosi tilastollisesti merkitsevästi luetteloiden välillä: perinteisessä luettelossa tehtiin enemmän yksittäisiä hakusiirtoja kaikissa tehtävissä verrattuna rikastettuun luetteloon. Löydettyjen teosten kiinnostavuuspisteissä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja luetteloiden välillä. Korkeimmat teospisteet kummassakin luettelossa annettiin tehtävissä, joissa osallistujat saivat edetä vapaasti omien mieltymystensä mukaisesti. Heikoimmat teospisteet annettiin tehtävissä, joissa osallistujat saivat valmiiksi joko tekijän nimen tai aiheen, jonka mukaisesti edetä. Tulos vihjaa, että perinteisessä luettelossa hakijan on tehtävä enemmän työtä hakusiirtojen ja kyselyiden muodossa löytääkseen yhtä kiinnostavia teoksia kuin rikastetussa luettelossa.

Regressiomallit paljastivat luetteloiden välisiä eroja hakusiirtojen ja haun onnistumisen välisestä yhteydestä. Regressiomallit vihasivat, että perinteisessä luettelossa korkeimmat teospisteet, ja näin ollen suurempi onnistuminen saavutettiin, kun kyselyiden tekemiseen tarkennetussa haussa käytettiin runsaasti aikaa. Etenkin hyvin suunniteltu ensimmäinen kysely (=runsaasti aikaa ensimmäisen kyselyn muotoilemiseen) yhdistettynä pikaiseen tuloslistan silmäilyyn ja yksittäisten teosivujen yksityiskohtaiseen tarkasteluun ennusti korkeampia teospisteitä perinteisessä luettelossa. Rikastetussa luettelossa regressiomallit vihasivat melko lailla päinvastaisen toiminnan johtavan suurempaan onnistumiseen. Regressiomallien mukaan rikastetussa luettelossa korkeimmat teospisteet saavutettiin pikaisilla kyselyillä (=mitä vähemmän aikaa kyselyiden muotoilemiseen, sitä korkeammat teospisteet) yhdistettynä runsaana ajankäyttönä tuloslistan selailuun, sekä palvelun rikastetun etusivun tarkasteluun.

Tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että sekä perinteisestä että rikastetusta luettelosta löydetään kiinnostavia teoksia ja hakutoiminta on onnistunutta. Perinteisen luettelon käyttö vaatii kuitenkin enemmän työtä etenkin yksittäisten kyselyiden muodossa rikastettuun luetteloon verrattuna. Rikastetussa luettelossa usein vain yhden kyselyn avulla, tai usein jopa ilman ainoatakaan kyselyä, voidaan saavuttaa onnistuneita löytöjä. Eroa selittävät etenkin rikastetun luettelon asiansaston ontologisointi sekä monipuoliset kiinnkohdat, joiden avulla kokoelman sisältöä voi rikastetussa luettelossa tarkastella.

Tutkimustulosten valossa voidaan sanoa, että onnistunut fiktiohaku perinteisessä luettelossa näyttäisi muistuttavan tietopuolisen aineiston hakua: hyvin suunniteltu kysely tarkennetussa haussa mahdollistaa kiinnostavien teosten tunnistamisen ensin tuloslistaa silmäilemällä ja lopulta teosivuihin paneutumalla. Onnistunut fiktiohaku rikastetussa luettelossa lähenee Rossin (2001) ideaa "*sattumalta tapahtuvista kohtaamisista*" (discovered by chance), joissa houkuttelevat teokset ilmestyvät hakijalle hakuprosessin aikana, ilman usein varsin tiedostamattoman *lukuhalun* (Mäkinen 2013) pukemista sanoiksi kyselyn muotoon.

Lähteet

Hessel, H. & Fransen, J. (2012). Resource discovery: comparative survey results on two catalog interfaces. *Information Technology and Libraries* 31, 2.

Hypén, K. & Mäkelä, E. (2011). An ideal model for an information system for fiction and its application: Kirjasampo and Semantic Web. *Library Review*, 60, 4, 279 – 292.

Mäkinen, I. (2013). Lukuhulun vallankumous ja Jean-Jacques Rousseau. *Kasvatus & Aika*, 1, 2013. Saatavilla pdf-muodossa http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/makinen_0603131125.pdf. Käytetty 30.8.2014.

Ross, C.S. (2001). Making choices: What readers say about choosing books to read for pleasure. *The Acquisition Librarian* 13, 25, 5-21.

Van Riel, R., Fowler, O. and Downes, A. (2008). *The Reader-friendly Library Service*. The Society of Chief Librarians, Newcastle.